

Гугняк В.В., студентка юридично
психологічного факультету НАВС *Науковий*
керівник: Пустовіт Ж. М., кандидат
юридичних наук, доцент

Демократична традиція в Україні

Проблема демократії своїм корінням сягає початку цивілізаційного процесу Всесвітньої історії. Як відомо, цей процес почався з виникненням держави, саме її поява створила новий цивілізаційний аспект — аспект політичної історії, яка має різні форми правління та суспільного устрою. Серед цих форм суспільного устрою особливого значення набула демократія, з якої, власне, Маркс і Енгельс і починали утворення нових форм життя.

Загально відомою є теза про те, що Україна належить до суспільств перехідного типу. Це означає, що розвиток у ній відбувається одночасно з пошуком та формуванням загальної ідеології суспільно-економічного, політичного та соціокультурного розвитку, узгодженням відповідного зразка, ідеалу, на який можна було б зорієнтуватись і який би сприйняла переважна більшість населення.

Незважаючи на несприятливі історичні умови й відставання України від світових здобутків демократії, у періоди національного відродження і політичного піднесення українське суспільство засвоювало, розвивало, застосовувало на практиці демократичні ідеї своєї епохи.

Україна вже досить довго зазнає суперечливі і складні трансформаційні зміни. Після встановлення певного типу демократії та конституційного закріплення її основних інститутів та принципів, демократичний режим у нашій країні повинен зміцнитися настільки, щоб не тільки забезпечити своє виживання, але й придбати здатність активного опору можливим кризовим явищам.

Чи далеко ми просунулися по шляху закріплення демократії?

Відповісти на ці питання і просто, і складно. З одного боку, можна з упевненістю констатувати факт побудови в Україні демократії певного типу. Майже за 20 років незалежного розвитку наша країна пройшла низку важливих визначальних точок на цьому шляху: у нас є необхідні для функціонування демократії політичні інститути, прийнята демократична Конституція, регулярно проводяться парламентські і президентські вибори, Україна стала членом міжнародного демократичного співтовариства.

Але, з іншого боку, хіба ми можемо похвалитися стабільністю інститутів демократії? Ми впевнені, що в Україні, принаймні, два рази підряд у результаті виборів відбудеться мирна і демократична передача влади від однієї групи еліт другій.

По-перше, перервність державницького процесу, чергування в українській історії періодів політичного піднесення і занепаду зумовлювали "хвилеподібність" розвитку цієї традиції. Справжні злети демократичної думки та спроби втілити її досягнення у політичну практику припадали на епохи визвольних змагань та зростання суспільної активності.

По-друге, демократична ідея в Україні завжди підпорядковувалася соціальній та національній ідеям. В умовах безправ'я українського народу, тривалої відсутності власної державності, ліберальних прав і свобод видавалися утопічними і не мали широкої підтримки. Демократичні ідеї переходили у площину практичної реалізації лише коли форми національної державності набували реальних обрисів.

Проте все ж таки, реалізацією демократичних тенденцій, слід вважати юридичне осмислення, оформлення та фіксацію ідеалу демократизму в "Пактах і Конституції законів та вольностей Війська Запорозького" Пилипа Орлика 1710 року. Цей документ юридично фіксував принципи, що покладаються в основу державно-політичного устрою України. В єдине ціле намагались об'єднати традиції попередників, досвід Запорозької Січі та досягнення європейської політико-правової думки [1,с.230].

Не маючи змоги безпосереднього впровадження демократичних принципів державотворення в нових умовах, тим не менше, їх теоретичне обґрунтування продовжувалось. Прихильниками ідей соціального договору та природних прав людини були такі мислителі як Яків Козельський, Григорій

Сковорода, Семен Десницький, Іван Котляревський та інші провідники демократичної думки, які вбачали у людині рівну серед рівних у суспільстві.

Вагомим внеском у формування демократичних конституційних засад та розвитку теорії прав і свобод людини і громадянина слід вважати також діяльність Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні документи організації свідчили, що головними завданнями члени товариства вважали: ліквідацію самодержавства, скасування станів і кріпацтва, запровадження загальної освіти, розвиток республіканських традицій, встановлення парламентського ладу тощо. Ідею демократичної республіки відстоював Т. Шевченко, а Г. Андрузький розробив проект Конституції.

Про демократичну республіку, де реалізуються ідеї соціальної справедливості, свободи, рівності, "раціональної демократії" мріяв і писав М. Костомаров.

Демократичні погляди відстоювали С. Подолинський, М. Драгоманов, І. Франко та інші прогресивні мислителі.

Так, М. Драгоманов вбачав у людині найвищу цінність, гарантією прав якої є лише вільна самоврядна організація - громада. Громадському та місцевому самоврядуванню він надавав пріоритету в системі управління, вважаючи за необхідне обмеження функцій центральної влади. Він передбачав поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову. Паралельно з державною владою мало діяти самоврядування на всіх рівнях. На його думку це забезпечило б просування до повної справедливості та гармонійного розвитку [2,с.182].

Справжнє народовладдя, а не формальну демократію, відстоював І. Франко, виводячи на перше місце діяльність самих громад.

Звичайно, "нормальний" демократичний процес, "здорова демократія" можливі лише за умов дотримання суспільного порядку, оптимальної стабільності соціального життя (концепція "організованого суспільства"). Чинники, що заважають утвердженню та розвитку демократії, такі ж багатоманітні, як і фактори, що цьому сприяють. Відсутність будь-якої із перелічених передумов демократії робить процес демократизації надзвичайно важкою справою.

Сучасне українське суспільство, якщо використовувати критерії розвинутої демократії, перебуває в "переддемократичному" стані, який відзначається нестійкістю, наявністю багатьох конфронтуючих тенденцій.

Практичне державотворення ХХ сторіччя ґрунтувалось на достатньо розвиненій теоретичній базі демократичного розвитку та спиралось на певний практичний досвід запровадження і втілення демократичних ідеалів, накопичений у різні історичні періоди існування української держави. Цей складний процес відбувався не як окремий від оточуючого середовища, а вбирав у себе найкращі здобутки світової правової і політичної думки та державотворчої практики. [3,с.63-69].

Таким чином, слід враховувати сталу демократичну тенденцію державного розвитку на нинішньому етапі українського державотворення, особливо за потреби подальших демократичних трансформацій держави і

суспільства. Оптимізація і вдосконалення демократичної моделі держави і суспільства в сучасних умовах потребує адаптації традиційних демократичних принципів та цінностей до нових потреб та існуючих викликів. Це стосується всіх без виключення демократичних інститутів і процесів. Лише пріоритет права, фактична рівність прав і можливостей їх реалізації, гарантії прав і свобод людини і громадянина, розвинуте громадянське суспільство і ефективна система місцевого самоврядування, демократичні методи управління та інші важливі демократичні принципи та цінності забезпечать реальний суспільний прогрес Україні. Тому незалежно від змін у владі поглиблення демократичних засад залишається головним пріоритетом на перспективу розвитку української держави і основним надбанням історичної спадщини українського державотворення.

Василенко С.В., студентка юридично-психологічного факультету НАВС *Науковий керівник: Пустовіт Ж. М.*, кандидат юридичних наук, доцент

Актуальні проблеми розвитку демократії в Україні

Один із найважливіших критеріїв зрілості суспільства - ступінь його демократичності. Рівень демократії визначається метою, умовами, ефективними засобами оновлення суспільного життя, радикальною трансформацією політичної системи, гарантією незворотності цього процесу. Адже в соціальному розвитку демократія є найефективнішим способом реалізації суперечностей, вдосконалення й гармонізації суспільства [1, с. 25-26].

Основний Закон України проголосив країну демократичною, соціальною, правовою державою. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека були визначені найвищими цінностями.

Сучасний процес демократизації суспільного життя України позначений не лише складнощами духовно-ідеологічного самовизначення, суперечливістю процесів "відродження" та "модернізації". Головна особливість державного будівництва, здійснення демократичних перетворень в усіх сферах соціуму полягає в тому, що вони відбуваються на фоні реформ політичних, економічних і соціальних [2, с. 95-96].

Минув майже рік з початку подій на Майдані в столиці України, що увірвались, немов буревій, в життя всієї країни та назавжди змінили світосприйняття українців. Протести студентів проти зриву підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, силовий розгін активістів-мітингувальників загонами правоохоронних органів, майже мільйонний мирний мітинг в центрі Києва, прийняття «диктаторських» законів 16 січня 2014 року, викрадення, катування, вбивства активістів Євромайдану, «кривавий четвер» 20 лютого 2014 року навіки закарбувалися в серцях і пам'яті українців.

В Україні змінилося дуже багато. Але потрібно розуміти, що це не середина і не кінець шляху, а тільки його початок. Однозначно можна сказати,